

RUIMTE VOOR JONGEREN

Gouverneur Lodewijk De Witte – 23 februari 2010

Bron: toespraak voor provincieraadsleden oktober 2009

'Politiezorg voor jongeren: een vak apart?', luidt de titel van de studiedag.

Of het een vak apart moet zijn, hierop zal ik geen ja of neen antwoorden. Het is wel van belang, ook voor de politie en haar partners, stil te staan bij deze leeftijdsgroep.

Immers, er zijn 2.452.770 jongeren tussen 0 en 19 jaar of 23% van de Belgische bevolking. Dit aantal is belangrijk genoeg om de jongeren voluit te laten meetellen in de maatschappij en in het beleid. Daarbij komt het enorme belang van de jeugdigen voor de ontwikkeling van ieder mens. Dat op zich is al voldoende om te luisteren naar jongeren en om er rekening mee te houden.

Als we ons beleid t.a.v. jongeren willen bepalen, doen we er goed aan om voor ogen te houden welke ontwikkeling jongeren moeten doormaken en wat daarbij van groot belang is.

Pedagogen duiden drie ontwikkelingsdoelen aan:

1. een groep vinden waar men geaccepteerd wordt, waar men bij hoort;
2. kunnen uitdrukken wie men is, iets betekenen, invloed kunnen uitoefenen;
3. graag gezien worden.

Als we maatregelen nemen, reglementen vastleggen, projecten uitwerken, moeten we erop letten dat ze die ontwikkelingsdoelen niet in de weg staan en ruimte laten. Hoe we dat doen, kan sterk verschillen van de situatie en de omstandigheden.

Ruimte geven is niet eenvoudig. Het laatste waarvoor ik pleit, is dat we jongeren zomaar de vrije baan zouden geven. Het is heel gezond dat we als samenleving verwachtingen koesteren en dat ook laten horen. Het is goed dat we graag willen dat jongeren voor de samenleving iets kunnen betekenen en bijbrengen. Dat de toekomst voor hen is, maar dat de toekomst ook van hen afhangt. Dat ze veel mogen, maar zich fatsoenlijk moeten gedragen. Maar als we in hen geloven, moeten we jongeren ook voldoende vertrouwen, ruimte, vrijheid en tijd gunnen om zich te ontwikkelen.

Er zijn te veel omstandigheden vandaag waarin meteen geroepen wordt om de ruimte voor jongeren strak af te lijnen, om paal en perk te stellen aan wat kan en mag, om hard op te treden.

Er zijn te veel berichten die jongeren gelijkschakelen met overlast. Jongeren gaan zelf leven met die beeldvorming. Jeugdpsychiater Peter Adriaensen vroeg aan een honderdtal tieners welke antwoorden hij zou krijgen, indien hij de straat zou opgaan met een bandopnemer, en aan volwassenen vragen wat ze denken over de tieners van vandaag. Hun reacties waren onthutsend: 'dat we lui zijn', 'dat we egoïsten zijn', 'gevaarlijk', 'gsm-mensen', 'onbeleefde jongeren', 'hebben geen waarden'. Onderzoekers stellen de vraag of de toename van het aantal moeilijke jongeren ten dele te wijten is aan dit soort beeldvorming. Als adolescentie zo sterk verbonden raakt met het imago van de onrustige, onbeleefde, zich slecht gedragende jongere, dan wordt het een soort erocode om erop te gelijken. De jongere die niets van dat alles heeft en 'braaf' is, lijkt wel gebuisd voor het toegangsexamen tot de titel 'puber'.

Naar mijn gevoel kunnen we de toekomst niet tegemoet met een louter negatieve ingesteldheid die voortkomt uit ergernis en krampachtigheid. We moeten jongeren ruimte geven om jong te zijn. Opgroeien lukt veel beter met vertrouwen en geduld dan met stampen onder hun achterwerk.

Hoeveel ruimte geven we jongeren om hun weg en hun plek te zoeken in de wereld van vandaag? Welke ruimte laten we, fysiek en mentaal, aan kinderen en aan jongeren?

Welke ruimte om te ontmoeten en te communiceren?

Welke ruimte om zich uit te leven en om te verkennen?

Welke ruimte om te experimenteren en om uitdagingen te zoeken? Hoeveel risico laten we daarbij toe? Welke verwachtingen geven we hen mee? En wat als jongerengedrag storend werkt? En wat als ze echt in de fout gaan? En wat met kansen die ongelijk verdeeld zijn? Hoe geven we jongeren voldoende ruimte om zich te ontplooiën, zonder ze los te laten, terwijl we ons ook nog betrokken voelen en tonen bij hun ontwikkeling?

Vragen waarop niet onmiddellijk eenduidige antwoorden te formuleren zijn.

Maar wees gerust, als afsluiter van deze studiedag, sta ik **kort** stil bij vier thema's. Graag nog een kleine kanttekening: het gaat niet enkel over de relatie tussen de jongere en de politie, maar meer algemeen over hoe ieder van ons, elk binnen zijn of haar werke- en privé relatie, breed moet/kan kijken naar onze jongeren.

1. Ruimte om te ontmoeten

Tieners willen elkaar ontmoeten en vinden. Het gaat niet enkel om fysieke ruimte, ook om virtuele ruimte en om de vrijheid om met elkaar op te trekken. Samenklitten en langdurig uitwisselen van nieuwtjes en commentaren, is aftasten waar men staat, is socialiseren in de volle zin van het woord. Dat is nodig, dat is niet (helemaal) controleerbaar en mensen kunnen zich storen aan dat groepspubergedrag. Maar het

sterke 'wij' gevoel van de jongeren is ook een ongelooflijke troef. Ze komen graag samen, soms in kleinere groepen, soms voor megafuiven of voor festivals, en meestal verloopt dat zonder noemenswaardige problemen. Leefregels of sociale codes worden van elkaar overgenomen en zonder veel morren nageleefd, het individu schikt zich naar de eisen van de groep. We moeten dat meer naar waarde schatten. En niet enkel kijken naar de keren dat het misloopt.

Samentroepende jongeren wordt vandaag snel geassocieerd met overlast en de jongeren worden herleid tot hangjongeren.

De straat is van iedereen. Wie op straat of op pleintjes rondhangt, wordt te vaak met argusogen bekeken of men zoekt middelen om hen te verjagen. De publieke ruimte wordt echter niet veiliger door iedereen weg te jagen, wel integendeel.

Welke ruimte gunnen we tieners om samen te komen? Welke afspraken willen we? Welke controle willen we? Wat willen we verdragen en wat vinden we onaanvaardbare overlast? Laat ons de zaken niet alleen bekijken vanuit het oogpunt van de volwassenen, maar ook vanuit de gezonde behoefte van jongeren om met elkaar op te trekken en daar positief naar kijken.

2. Ruimte om zich uit te leven

Het is grotendeels binnen de samenleving zelf dat wordt uitgemaakt en geregeld wat kan en niet kan, wat aanvaard wordt en wat niet en dat is goed zo. Maar de bal wordt uiteindelijk toch vaak doorgespeeld aan de overheid, - en dus aan de politie - hetzij om op te treden en iets te verbieden, hetzij om iets mogelijk te maken, hetzij een combinatie van beide. Als overheid is het niet altijd dankbaar of gemakkelijk om te beslissen wat toelaatbaar is en wat verboden moet worden. Denk maar aan de vraag van jongeren om te kunnen fuiven en de klachten over vandalisme en verstoring van nachtrust. Denk maar aan de nood aan speelmogelijkheden enerzijds en de klachten over te veel lawaai en hinder anderzijds. Denk maar aan de vraag of jeugdbewegingen nog bos en natuur mogen intrekken voor een spel. En zo zijn er nog vele voorbeelden te geven.

Als de samenleving een bepaalde hinder of sommige risico's niet meer verdraagt, dan kunnen we daarvoor de ogen niet sluiten. Maar is het in een aantal gevallen niet zo dat enkelingen schande roepen? Dat een particulier probleem dat binnen een buurt of omgeving een oplossing zou kunnen vinden, tot een algemeen of principieel probleem wordt uitgeroepen? Met behulp van de media of door een beroep op de rechter wordt het uitvergroet en aan de zelfregelende kracht van de samenleving onttrokken. Hoe dan ook gaat het meestal over een terechte vraag van jongeren om zich te kunnen uitleven en over een terechte bezorgdheid van omwonenden dat zij daarvan niet de nadelen moeten dragen. Het is dus telkens een afweging.

Tijdig communiceren is daarvoor de boodschap. Rechtstreeks het gesprek aangaan tussen betrokkenen en niet te lang wachten tot de frustratie stijgt. Indien nodig werken met een bemiddelaar, naar het voorbeeld van de burenbemiddeling die zich de jongste jaren goed ontwikkelt.

Naarmate jongeren opgroeien, neemt uitgaan voor velen onder hen een belangrijker plaats in. Het wordt de met ster genoteerde avond in de week. Uitgaan kan naar een fuif zijn, of naar een jeugdhuis of -café, of naar één of ander evenement.

Uitgaan en fuiven is voor nogal wat lokale overheden een pijnpunt. Jongeren zeggen dat het steeds moeilijker wordt iets te organiseren. Er zijn niet zo veel zalen, er zijn wel strikte regels, veel beperkingen, en het wordt erg duur. Jongeren begrijpen best dat je niet in om het even welke zaal iedere week een feest kan organiseren. Ze begrijpen best dat er voorzorgen nodig zijn op vlak van brandveiligheid, geluidshinder, vlotte toegang, mogelijke agressie. Maar als het allemaal te zwaar en te strikt wordt, gaan ze zich afvragen of het nog mag? De vraag is dus of je je als overheid meewerkend opstelt, zoekt om voor jongeren ruimte en mogelijkheden te creëren voor feesten, meedenkt om problemen op te lossen. Dan wel dat je je weigerachtig opstelt, aanvragen zo veel mogelijk afhoudt, klachten en protesten aangrijpt om de deur dicht te doen. Als lokale overheid sta je soms tussen twee vuren.

Ook voor de organisatie van jongerenfuiven of -evenementen is **communicatie** de sleutel. Omwonenden tijdig op de hoogte brengen, horen en betrekken bij maatregelen om de rust te verzekeren. Feestneuzen aanspreken en aanmanen zich fatsoenlijk te gedragen. Een voorbeeld daarvan zijn de **stewards** die werden aangesteld bij enkele fakbars van Leuvense studenten. Zij moeten hun medestudenten intomen en ervan weerhouden om de buurt wakker te houden of vuilniszakken open te stampen.

Fuifcoaches zijn een zeer succesvolle formule. Het project fuifcoach bestaat erin dat vrijwilligers zorgen dat een fuif vlekkeloos verloopt. De fuifcoach maakt vooraf afspraken met de politie en de brandweer en is het aanspreekpunt tijdens de fuif. Samen met de organisatoren is hij verantwoordelijk voor een goed verloop van de fuif en spreekt hij fuifgangers aan wanneer ze zich niet gedragen. Een goede communicatie tussen de organisator van de fuif, de fuifcoach en de lokale politie is essentieel.

3. Ruimte om te experimenteren

Eigen aan jongeren is dat ze de maatschappij uitdagen. Ze verkennen nieuwe paden en experimenteren.

Als we vinden dat experimenteel gedrag moet kunnen, dienen we te beseffen dat het ook kan mislopen. Experimenteren dient niet alleen om iets nieuw te vinden dat lukt, maar even goed om te ervaren wat niet lukt en waarom. Ook al denk of weet je als volwassene dat een voorstel of een idee niet goed zal uitpakken, moet je dat niet telkens afraden of

afwijzen. Als een keuze slecht uitdraait, is dat niet negatief, kan dat uitermate positief zijn in een **leerproces**, op voorwaarde dat er ruimte is om opnieuw te proberen. We mogen niet overreageren op een 'accident de parcours' en het accident als veel belangrijker gaan beschouwen dan het parcours.

We leven in een wereld met tegenstrijdige gevoelens. Aan de ene kant zijn de mogelijkheden groter dan ooit en vinden we dat we die ook moeten kunnen benutten. We aanvaarden niet te gemakkelijk grenzen en verboden. Maar tegelijkertijd kunnen we er anderzijds heel moeilijk mee om als iets verkeerd afloopt, als er een ongeval gebeurt. We willen dat de veiligheid maximaal geregeld is en dat alle risico's maximaal zijn afgedekt. En als het toch misloopt, moeten we een schuldige kunnen aanduiden. De zucht naar **vrijheid en creativiteit** en de cultuur van de **angst** vormen een bizar koppel.

We willen graag dat jonge mensen verantwoordelijkheid nemen in de leiding van de jeugdbeweging en dat op een creatieve manier doen. Maar als ze een (te?) fantasierijk stadsspel bedenken en een (te?) verontruste burger de politie alarmeert, ontstaat er grote heisa.

Ruimte om te experimenteren staat niet gelijk met laksheid of lankmoedigheid voor het wetens en willens schade toebrengen aan anderen. De **grens van de vrijheid** is het **respect voor de andere**. We moeten de deur niet openzetten voor ronduit onaanvaardbaar gedrag of een min of meer ernstig misdrijf. Maar ook als het zwaar fout loopt, is het belangrijk de deur niet definitief dicht te slaan, maar ruimte te bieden om de draad zo goed mogelijk weer op te pikken. Zeker jongeren verdienen altijd een **tweede kans**.

4. Ruimte om het goed te maken

Kwaad aanrichten, misdrijven plegen, het gebeurt al op jonge leeftijd. Grotendeels gaat het om jeugdzonden, eigen aan het leerproces en aan het zoeken naar zijn plaats in de samenleving. Soms gaat het om brutale vernielingen, om zinloos geweld of om ernstige misdrijven. Die choqueren ons, gaan ons begrip te boven en wekken de indruk van een jeugd op drift. Als die schokkende feiten de indruk nalaten dat de jeugd vandaag geen grenzen kent, dat ze gewelddadiger en misdadiger is, is dat dan realiteit of beeldvorming?

Geen van de beschikbare statistieken wijst op een stijgende of alarmerende jeugdcriminaliteit.

De Federale Overheidsdienst Justitie rapporteert dat het aantal als misdrijf omschreven feiten die door minderjarigen in België wordt gepleegd, de jongste 25 jaar ongeveer stabiel is gebleven.

In de cijfers van de Vlaamse Overheid, agentschap Jongerenwelzijn, zien we dat het best meevalt met de Vlaamse jeugd. Nog geen 2% van de jongeren komt in aanraking met de bijzondere jeugdzorg.

Wat de aanmeldingen van problematische opvoedingssituaties betreft, wordt een duidelijke stijging vastgesteld: bijna 17.000 aanmeldingen in 1968, bijna 31.000 in 1987 en bijna 50.000 in 2008. Ruim 86% van de maatregelen van bijzonder jeugdzorg die ten aanzien van jongeren worden genomen, steunen op de problematische opvoedingssituatie.

Kortom, jongeren komen veel meer wegens problematische opvoedingssituaties in aanraking met het comité bijzondere jeugdzorg of de jeugdrechter dan door feiten die als een misdrijf kunnen worden omschreven. .

Wanneer tieners als misdrijf omschreven feiten plegen, moeten we hen consequent wijzen op hun verantwoordelijkheid. Dat doen we de jongste jaren zelfs voor verkeersovertredingen, waarvoor min16-jarigen niet langer gratis weggelaten, maar uitgenodigd worden voor een verkeersklas van twee uur. Zeker als de feiten een meer ernstige vorm aannemen, moeten we met passende maatregelen proberen hen het besef bij te brengen van hun fout en van de berokkende schade. Maar we mogen hen nooit laten vallen, we moeten altijd ruimte bieden om het weer goed te maken, blijven kansen bieden om opnieuw aan te knopen met zichzelf en met de maatschappij. Dat is de gemeenschappelijke noemer van de projecten zoals herstelbemiddeling, herstelgericht groepsoverleg, time out projecten en vele andere. Zelfs voor zeer zware feiten, waarvan we niet kunnen begrijpen hoe een minderjarige die kan plegen, moeten we zoeken naar ruimte en mogelijkheden om de **binding** te herstellen, naar re-integratie.

De zwaarst gestraften in ons land worden naar de jeugdgevangenis van Everberg gestuurd. Die ligt, toevallig, in onze provincie. Ook voor deze jongeren blijft het belangrijk dat de samenleving laat voelen dat ze deel blijven uitmaken van de gemeenschap. Het is onze opdracht om op een menselijke en verbindende manier ook deze jongeren te bejegenen, zelfs al hebben ze een vreselijke daad gepleegd. Achter de dader de mens zien, zijn competenties aanhoren en ontwikkelen. Een uitdrukkelijk beroep doen op de kwaliteiten en krachten die nog aanwezig zijn bij de omgeving van de dader. Daarover zegt psychiater Peter Adriaenssens: *'In Everberg zie ik jongeren met een waslijst van problemen waar nog geen ene hulpverlener zich ooit eens over gebogen heeft. Hoe komt het dat we niet sneller bij die jongeren geraken? Daar moet de hulpverlening in eigen boezem kijken*

Drie op de vier jongeren in de jeugdgevangenis krijgt ook nooit bezoek van zijn ouders. Dat maakt soms deel uit van de straf ('We negeren hem' of 'Hij is mijn zoon niet meer na

dat schandelijk gedrag'), maar dat is weer verschrikkelijk gevaarlijk. Niemand leert van afwijzing. Die bevestigt de jongere alleen in zijn overtuiging: ik ben het omkijken niet waard, zelfs voor mijn ouders niet, dus kan ik verder loos gaan. Terwijl het je taak is als ouder om je kind een levenslange garantie te geven op begeleiding, onder welke omstandigheden dan ook.'

5. Tot Slot

Ons onbehagen en onze bezorgdheid leiden ertoe dat we kinderen en jongeren strak omkaderen, dat we sterk geneigd zijn om in te grijpen. Dat brengt ons tot een juridisch model voor onze relatie met jongeren, waarin regelgeving, rechten en plichten, aansprakelijkheid en rekenschap vooropstaan. Terwijl een pedagogisch model, een relatie van overleg en van zoeken meer uitwegen kan bieden.

Jong zijn is zoeken, eigenlijk is heel het leven zoeken. Zoeken is onduidelijkheid, onzekerheid. Laten we daar ruimte voor in een jong leven? We mogen het beleid tegenover kinderen en jongeren niet helemaal laten domineren door wat verkeerd kan gaan. Jongeren die opgroeien hebben ons nodig, we moeten er zijn voor hen. Er zijn voor hen moeten we niet louter zien als interventie, opleggen van doelstellingen, resultaten halen op korte termijn. Soms is dat nodig, meestal is er nood aan aanwezigheid, beschikbaarheid, openstaan. Opgroeïende jongeren hebben vooral nood aan ruimte, aan geduld en aan vertrouwen.

Ook de politie speelt in dat verhaal mee: geduld en vertrouwen geven, de jongere niet benaderen met een betuttelende en belerende stijl.

Mensen reageren op andere mensen en op de situatie. In die zin gaat het erover dat je krijgt wat je geeft. Spreek je iemand aan met respect en vertrouwen, dan krijg je dat meestal terug, ook al is degene die voor je staat iemand die een strafbaar feit heeft gepleegd.

En nog een doordenker als afsluiter, van een jongere na een woelig treffen met de politie in juli 2008 te Brussel:

"Hoe gaat dat? Je wordt meegenomen op een golf van geweld, en uit solidariteit sluit je aan. Je denkt niet meer na. Er is geen chef, geen hiërarchie. Iedereen doet maar wat. Opeens zit je midden in een gevecht en zie je alleen nog maar armen, vuisten en matrakken.

Ik heb daar spijt van dat we het de lokale politie zo moeilijk hebben gemaakt. Dat zijn gasten die je 's anderendaags op straat tegenkomt en die je in het gezicht kunnen kijken. Ze zijn de slechtste nog niet. Zeker de spotters, die leveren goed werk en gaan telkens opnieuw de discussie aan. Het is trouwens dank zij hen dat de boel uiteindelijk is

bedaald. Maar Anderlecht was die avond belegerd door agenten van de federale reserve. 'Terugtrekken of ik sla erop', dat type. Dan ben je veel minder geneigd je in te houden."

Jongeren verwachten van de politie een streng optreden, maar objectief en rechtvaardig. Zo vertelt een allochtone jongere tijdens een gespreksronde georganiseerd in het PIVO: *'De politie gaat sneller allochtonen controleren dan blanken. Ik ben al drie keer gefouilleerd geweest na een oproep van een andere jongere. Dat was helemaal niet nodig. Ze zeggen ook niet waarom ze het doen. De politie moet praten, ze moet uitleg geven.'*